

Három introitus

Az Öreg Debreceni Énekeskönyv (ÖDÉ) óprotestáns liturgikus emlékeket őrzött a múlt század elejéig. Észrevétlenül, mert a szaktudomány a későbbi megszokás és magától értetődő álláspont miatt kizárólag gyülekezeti énekeskönyvként tanulmányozta, főként irodalomtörténetileg értékelte, s nem is igen gyanította átmeneti jellegét. Magában álló törekvésnek, idejét múlta erőfeszítésnek vélte Geleji Katona István liturgikus álláspontját, és voltaképpen nem is számolt a továbbélésével.

Az introitus a középkorban már évezredes hagyományú bevonulási ének. Míg a *sacerdos* az oltárhoz vonult, antifonás zsoltárt énekelt a kórus. A Nagy Gergely korára keltezhető összetétel már csupán antifona, egyetlen zsoltársor, Gloria Patri, és antifona. Előírásokkal és szabályozásokkal ilyen középkorból örökölt liturgikus részleteket a reformált atyák nem rögzítettek. Az óprotestánsok tehát részben megtartották a szokást, ha a Biblia szellemével nem ellenkezett, részben alkalmazták a keresztyén szabadságot, és ahol lehetett, a gyülekezeti éneklést részesítették előnyben. Ahol nem volt mód arra, hogy a lelkész mellett énekkar is énekeljen, beérték gyülekezeti énekkel. A 18. században a református énekkar liturgikus szerepe megváltozott, majd meg is szűnt. Erre az állapotra utal a nyomtatott alakban is megőrzött liturgikus emlék, háromféle *Introitus* a legfontosabb hazai gyülekezeti énekeskönyvben. Mert az a három ének, amelynek felirata a terminus technicust is őrizte, teljesen eltérő gyökerű és műfajú ének, s egyik közülük minden valószínűség szerint egyáltalán nem volt gyülekezeti ének.

Közünnepekre való?

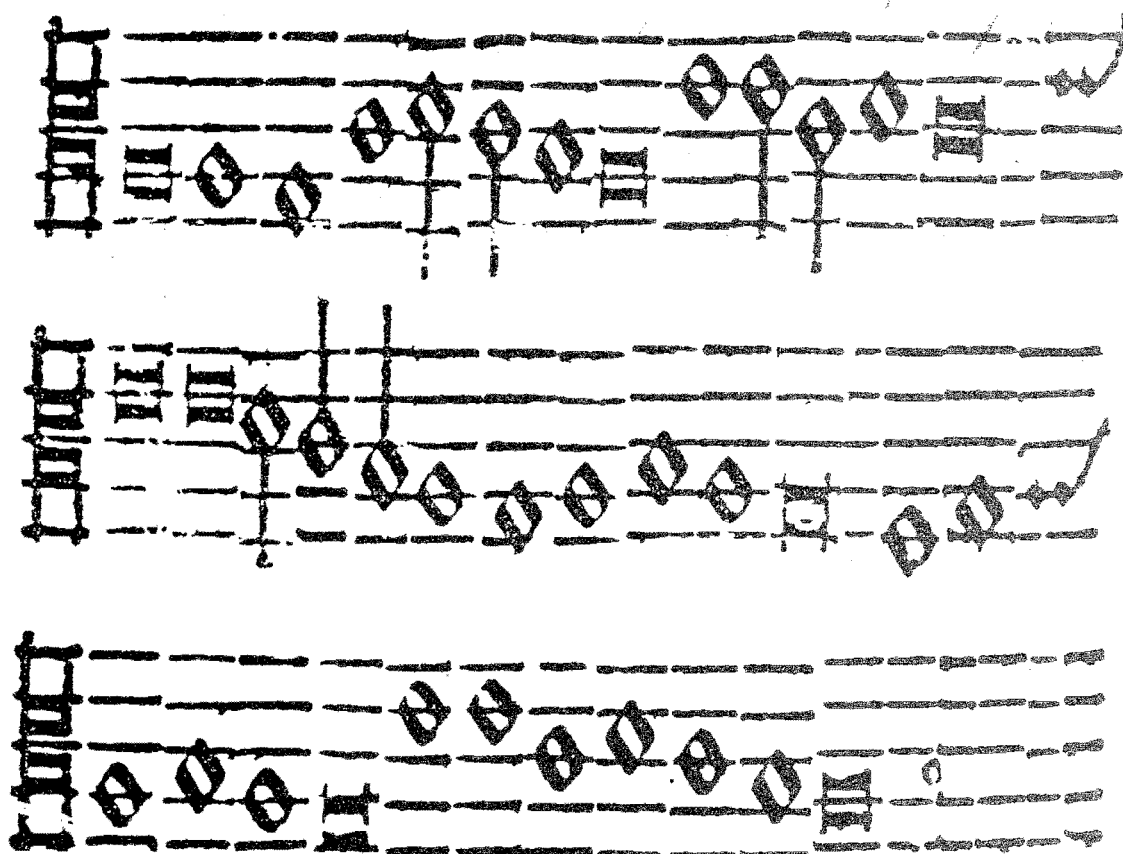
Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum... A 42. zsoltár eme parafrázisa sajátos strófaszerkezetű, 8. 5. 11. 6. 7 szótagszámú, melynek egyetlen párja akad a régi magyar irodalomban. 1560-ban Császi Miklós, vagy az ő nevére író ismeretlen prédikátor használta ezt a versformát. 1975 óta dallamát is tudjuk. Huszár Gál az S_{3b} levélen közli, valószínűleg nem hibátlan ritmusban. 1602-ből Császi Miklós parafrázisa fölött a korábban nem ismert dallam helyett az *El-bé mégyünk* nótajelzés olvasható.

Ez a másik ének az ÖDÉben a 269. Refrénes. Ma a 162. református énekünk 1948 óta. Már 1590-től használatos a mai szöveg, apró eltérésekkel, *Ím bé jöttünk* kezdettel 1806 óta. A dallam lengyelből való eredetének problémáit maga Csomasz Tóth Kálmán is elsorolja. Az nem lehetetlen, hogy volt egy közös ős, s erre támaszkodott az egész dallamcsalád. De a közvetlen leszármazás erőltetett, a feltételezés győz meg arról, hogy számolnunk kellene vele. RMDT I. 142. Ígéretesebb a két dallam együtt.

E nótajelzésből következően a két éneket bármelyik dallamra mondták valaha. Az *Introitus* felirat a kolozsvári énekeskönyvben is megmaradt, valószínű, hogy a kezdőénekek sorába tartozott az *El-bé mégyünk*, s gyülekezeti énekként helyettesítette az introitust, kivéve a nagy ünnepeken.

El-bé mégyiink kezdetű énekünk tehát két dallammal is használatos gyülekezeti ének, liturgikus funkciója pedig közönnepi introitus volt valaha.

XLII. PSALMVS.
Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum.

**KÜLÖMB-KÜLÖMB-FÉLE
 D I T S É R E T E K.**

269.)

Introitus.

EL-bé-mégyiink nagy örömben, Felséges ISTEN!
 A' te Szentidnek Gyülekezetibe, A' te Templo-
 modba, Felséges Atya ISTEN!

Gyülekezeti énekként

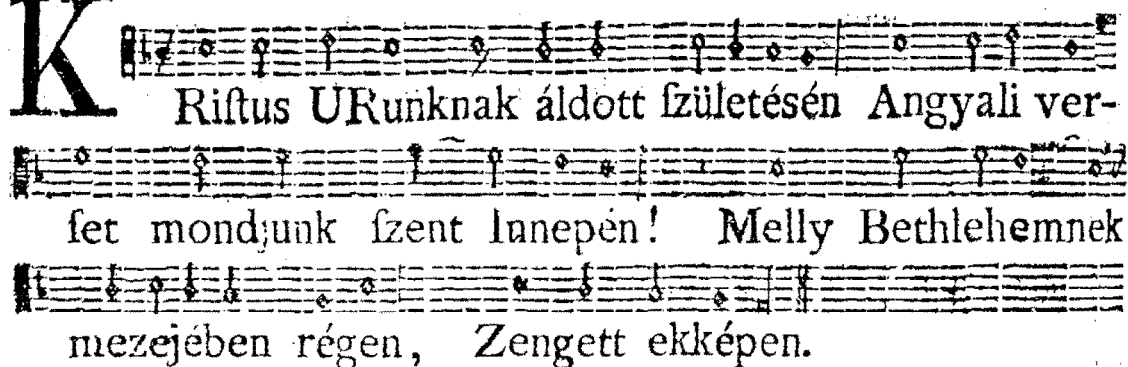
Az ÖDÉ 172. sorszámú éneke Kanizsai Pálfi János szerzése: *Krisztus Urunknak áldott születésén...* Első a *Nagy Karátsoni Ditséreték* csoportjában. Felirata szerint: *Reggeli Introitus*. Ünnepnapok egykor gazdagabb liturgikus rendjének emléke a funkció jelzése (pl. amint látható a Komjáti graduál megjegyzéseiből, az óprotestáns ünnepi rendben *volt matutinum*). Az introitust azonban gyakorta gyülekezeti ének helyettesítette. Ennek lecsapódása a máig használatos gyülekezeti ének, amely már a 18. században ezzel a ritmikus dallammal volt használatos, s mindmáig megmaradt. A legkorábbi lejegyzése kéziratból ismeretes 1630 tájáról, a Csurgói graduálból.

NAGY KARATSONI DITSERETEK.

172.)

Reggeli Introitus.

Kristus URunknak áldott születésén Angyali ver-
 fet mondunk szent Ianepén! Melly Bethlehemnek
 mezejében régen, Zengett ekképen.

2. Ditsőség magasságban az ISTENnek, Békeség lé-
 gyen földön embereknek, Es jó-akarát minden-féle
 népnek, Es nemzetségnek!

Énekkari introitus, húsvétra

Az ÖDÉ 214. éneke: *Örülj és örvendezz, keresztyéneknek gyülekezete*. Dallam és nótajelzés nélkül nyomtatták egy évszázadon át. Semmi jelét nem találjuk, hogy valaha gyülekezeti ének lett volna. Viszont már a Komjáti graduál megjegyzései arra utalnak, hogy kialakult gyakorlat részeként a húsvéti prima, valamint a pünkösdüvacsorázás és más üvacsorás istentiszteletek alkalmával számították a kezdőénekek közé, tehát az introitus helyén volt használatos.

A hajdani óprotestáns szertartásban egyformán volt gyülekezeti énekké vált himnusz, a reformáció második-harmadik nemzedéke idején keletkezett és már eredetileg is gyülekezeti énekül született alkotás, valamint liturgikus énekkar által megszólaltatott introitus. Bizonyára sokkal több fajtája élt mindegyik szertartási elemnek a gyakorlatban. Mára elpusztult kéziratosszerzők, s a hosszú használatban elkopott, majd el is kallódott nyomtatott szerzők kézzel írott toldalékai között voltak egykor megtalálhatók.